

Benediktinci – glagoljaši

Poznato je da su benediktinci najstariji crkveni red na Zapadu. Utemeljio ih Sveti Benedikt 529. godine na temelju najranije monaške tradicije i dao im geslo «Ora et labora», tj. «Moli i radi». Svi poznavatelji europske povijesti priznaju tom redu da su šireći i jačajući kršćansku vjeru bitno utjecali na gospodarske i obrazovne sustave europskih prostora. Može se reći da je ono što smatramo zajedničkim europskim kulturnim dobrom uvelike benediktinska baština. Stoga se činila posve logičnom odluka pape Pavla VI, 1974. da Svetoga Benedikta proglasi zaštitnikom Europe. Šesnaest godina kasnije papa Ivan Pavao II. proglasio je suzaštitnicima Europe solunske Grke i utemeljitelje najstarije slavenske pismenosti - svete Ćirila i Metoda. Očito je htio upozoriti da Europa ima i svoje drugo plućno krilo. Kada sam čuo za papinu odluku, sjetio sam se slike (ulje na platnu) koja se čuva u biskupskom dvoru u Đakovu i zove se Hadrijan II. odobrava djelo Svete Braće. Dao ju je izraditi 1862. slavni đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer: rimski slikar i profesor Nikola Consoni naslikao je po Biskupovoj želji sliku na kojoj se nalaze papa Hadrijan II, Sveti Benedikt, Sveta braća Ćiril i Metod te sam Strossmayer. Više od sto godina prije spomenutih odluka dvojice rimskih papa na spomenutoj su se slici našli zajedno budući zaštitnici Europe! Vidoviti je Strossmayer sadržaj slike odredio na temelju dubokoga uvida u hrvatsku kulturnu i vjersku prošlost! Benediktinci su posvuda bili nositelji latinske kulture. Na današnjim hrvatskim prostorima posvuda su, posebice na jugu, imali svoje samostane. Bili su nezaobilazni na dvorovima hrvatskih knezova i kraljeva. Zanimljiva je činjenica i hrvatska posebnost to što su benediktinci u Hrvatskoj prihvatili staro(crkveno)slavenski jezik u njegovoj hrvatskoj inačici te pismo glagoljicu, dakle pismo za koje pretežit broj autoritativnih stručnjaka – slavista drži da ga je izumio Konstantin Filozof, dakle Sveti Ćiril, koji je glagoljična slova oblikovao prema kršćanskim simbolima (krug, trokut, križ) .

Među benediktinskim glagoljaškim ostvarajima dva imaju posebnu vrijednost. Jedan je *Bašćanska ploča* koju su benediktinci dali isklesati oko 1100. godine u Jurandvoru kraj Baške na otoku Krku. Njezin je tekst prijepis iz samostanskoga kartulara . U prvom dijelu opat Držiha piše da je hrvatski kralj Zvonimir «u svoje dane» darovao crkvi i samostanu Svete Lucije zemljište, navodi svjedoke toga darivanja i proklinje one koji bi to darivanje zanijekali. Drugi opat Dobrovit piše da je sa svoje devetero samostanske braće sagradio crkvu.. Ploču je znameniti hrvatski filolog Stjepan Ivšić nazvao dragim kamenom hrvatskoga

jezika. Danas se original čuva u Zagrebu, u atriju zgrade Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Drugi znameniti glagoljični tekst hrvatskih benediktinaca je prijevod *Regule Svetoga Benedikta*. Sačuvan nam je glagoljični prijepis iz XIV. stoljeća koji se naslanja na još starije prijepise, a najstariji je možda iz XII. stoljeća. Jezik na koji Regula prevedena je zanimljiva mješavina hrvatskoga crkvenoslavenskoga i hrvatskoga narodnoga jezika. Riječ je o jednom od tri najstarija prijevoda Regule s latinskoga na neki drugi jezik (uz anglosaksonski i armenski). Danas se čuva gdje je i nastala: u jedinom hrvatskom muškom benediktinskom samostanu u Čokovcu kraj Tkona na otoku Pašmanu. Ima 60 listova (=120 stranica), a misli se da je u punom obliku imao 70 listova.

Hrvatski benediktinci pošli su u Prag na poziv Karla IV. i tamo djelovali od 1348 do 1430. Taj njihov boravak obogatio je i češku i hrvatsku kulturu te ojačao kulturne veze između Čeha i Hrvata. Između ostaloga hrvatski su glagoljaši preveli s češkoga i srednjovjekovnu enciklopediju – Lucidar, a naučili su glagoljicu češke redovnike pa je uz ostalo sačuvana i češka glagoljska Biblija za koju njezini pisari s ponosom pišu da su je napisala samostanska braća, ali ne Hrvati. To isticanje samo pokazuje kako se sve što je s glagoljicom povezano povezivalo s Hrvatima.

Akad. Stjepan Damjanović